

Өртээ 2 көп.

Юбилейни найгамчык белектиг уткуур

ХАРЬКОВ, В. И. Ленин аттыг, Ленин орденниг «Электро-аэр машина» заводтун коллектив баштычынын төртүнгөнүнүн күнүнөн бээр 100 чыл болурун найгамчыктыг белектиг уткуурун белектенип турар. Ол белек бир миллион киловатт күчү-шымдалыг, ховар дээн турбина-генератор болур.

ЧУРУНТА: коммунисттик күш-ажылдың шалпычызы, чоңдурочу И. С. Острович биле улуг инженер-технолог Ю. О. Доганов бир миллион киловатт күчү-шымдалыг турбина-генераторун чыныда.

А. ТАТАРЕНКОНУҢ ФОТОСУ. (СЭТА-нын фотокриказы).

ООЛДАР БОЛГАШ КЫСТАР! МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ТЕОРИЯНЫ, ЭРТЕМНИҢ БОЛГАШ ТЕХНИКАНЫ БИДКТЕРИ ЧҮТКҮЛДҮГ ШИНГЭЭДИП АЛЫНАР! РЕВОЛЮСЧУ ИДЕАЛДАРГА ШЫНЫЧ БОЛУП, КОММУНИЗМНИҢ ИДЕПКЕИЛИГ ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ БОЛУНАР!

(Октябрьдың социалист Улут революциясының 52 чыл оюнга СЭНП ТК-ның Кыргыргыларында).

ОРГАНИЗАСТЫГ БЕДИК ДЕННЕЛГЕ

Васильярының (секретарлары С. Таспай, О. Чалык, В. Олчукай, В. Рудосмак, М. Вай) өтөт-соңгулалыг хурадары бидик деннеге эртиш, кижиги бүрүтүн бот-идекейни көдүргөн. Оларга бүгү кижиги бүрүтүн 91 хуузу олурункан болгаш 528 комсомолчу санал берген.

«Искра» колхозтун, «Сут-Хол», «Большевик» совхозтарын, Чадаан хоорайның автотранспорт бидиктерин, «Тыва» совхозтун Хондөггей салбырын комсомол органи-

зацияларын (секретарлары С. Таспай, О. Чалык, В. Олчукай, В. Рудосмак, М. Вай) өтөт-соңгулалыг хурадары бидик деннеге эртиш, кижиги бүрүтүн бот-идекейни көдүргөн. Оларга бүгү кижиги бүрүтүн 91 хуузу олурункан болгаш 528 комсомолчу санал берген.

Райондун комсомолчу аныктарының сүт-баран фермаларының иштинки органаас-массалыг амылдан экижон.

Райондун комсомолчу аныктарының сүт-баран фермаларының иштинки органаас-массалыг амылдан экижон.

Савич-комсомолчулар СЭНП-нин XXII съездин атыг совхозта Гаян Сат, «Сут-Хол» Олар Тенек-оол, «Искра» Татьяна Ондар, «Чара-Бажы» Билич Билинг, «Большевик» Ордан Угул-оол, Виктор Ордан («Искра» колхоз), Иван Сарылар (СЭНП-нин XXII съездин атыг совхоз) ишмаш муракчыларга райондун аныктары чоргаларын турар.

Бодулуң хураада хой кижини хаара туруп турар «Сут-Хол» совхозтун комсомол органаазының эки амылдан келген дендегери чутула. Ында 7 салбарда 24 комсомол эге органаазы бар. Оларда амылдан аныктар 493, албай-аагычлар 76, өөрөнкүлөр 294 кижилер турар. Чедир пионер дружина-ам 1075 өөрөнкүлөр хаара туткан. Совхозтун комсомол комитет мал амылчыне 97, чер амылчыне 85 кижини чоруткан.

Совхозтун амыл-ишчилери бо чылын күрүнөгө тараа, дүң.

С. ДОДУГ-ООЛ, В.ТКСМ райкомдун органааз-массалыг амыл кидириш эргекчи.

ЭКОНОМИКАЖЕ ХАНЫЛААР

Отчеттар болгаш соңгулдалар

оол, К. Белек, Д. Байыр болгаш ескерини-даа мактап болур. Чыгычылдар Т. Санаажык биле Д. Соска олар чус беге онаштыр 80 кулунуң ап доруктурган. Социалисттик чарыштын шылтаракчылары совхоз бидиктеринин өске-даа адырларында бар дээрин коммунистер илереткен.

Торгалыкчыларын ол күш-ажылды чедиктеринин партий-жип-политиктиг болгаш органи-зациястыг амылдын ачыында дээрин санал бергенер айткан. Совхозтун экономикажыне чамалылар, амыл-ишчи бүрүтүн даанган херээ даш тарымсалгазын беддер, коммунистерин бидиктеринин мурнакчы ролюн көдүрүп талазы-биле партия комитети, оол боруу четпес амылданан база тодарай айттып, шыгың сүгүчүзөөс.

Совхоз бидиктеринин кол адыры мал амылдың хогачу-дегенде улут четпестер бар. Ол болза малчын кадрлар-биле амылдын багыт тургустуу-на, оларнын күш-ажылда бот-харымсалгазын кошкат-канында. Мыйыстыг бола мал естүреринин планы соолу чыгарда күчүстүмүз, ылаңгы 1968 чылда 86 хуу, бо чылын 80 хуу күчүстүмүз.

Мал амылдың зоотехниктиг кемчелер багыт боттанып, малдың өдөржигезинин органи-зация чогу-биле төрүтү чус инекке онаштыр совхоз бо чылын чүтлө 57 бызаа алган азы 300 бызаа чедир алды-маан. Мал семиртилген четпес органи-зациядан күрүнөгө саткан малдың дикри деңизи ортума-биле бир богага онаштыр 200 кг болуп, амыл-агыла улут когаралды болдурган.

Малдын оран-савазын эки-жидер, кадат олардыгыштын, сүт-сугаттын чеп органи-зациялар талазы-биле парком, дирекция чери кошмак сагын салган. Чамык кыштагыларын калмаалары даштын, оол хараа-зы-биле мал бажында когарал-дыг чоруктур болуп турар. 120 молдурларын тар калмаага ажал турганын 30 молдур-га баскылашкан алган факт бар. Чалаатта 44 кола малдын кыштагыларында 29 калмаа аржажон багыт. Чаа кеир-ни калмааларында кылдың-майа турар. М. Байыр-оол биле Н. Донтактын малдаан кода-нырынын кыштаг калмаалары-ның ишти тарымча чок иш-тыг кыштагылар амыл-агыла хой. Мал сугатар кудуктар амыл-агынын саа-бырларында чедиппес. Сары-Хол салбарда механизастаан 2 кудуктук моторлары үргени-биле амылгач чок артыкан.

Мал амылдың зоотехниктиг кемчелер багыт боттанып, малдың өдөржигезинин органи-зация чогу-биле төрүтү чус инекке онаштыр совхоз бо чылын чүтлө 57 бызаа алган азы 300 бызаа чедир алды-маан. Мал семиртилген четпес органи-зациядан күрүнөгө саткан малдың дикри деңизи ортума-биле бир богага онаштыр 200 кг болуп, амыл-агыла улут когаралды болдурган.

Малдын оран-савазын эки-жидер, кадат олардыгыштын, сүт-сугаттын чеп органи-зациялар талазы-биле парком, дирекция чери кошмак сагын салган. Чамык кыштагыларын калмаалары даштын, оол хараа-зы-биле мал бажында когарал-дыг чоруктур болуп турар. 120 молдурларын тар калмаага ажал турганын 30 молдур-га баскылашкан алган факт бар. Чалаатта 44 кола малдын кыштагыларында 29 калмаа аржажон багыт. Чаа кеир-ни калмааларында кылдың-майа турар. М. Байыр-оол биле Н. Донтактын малдаан кода-нырынын кыштаг калмаалары-ның ишти тарымча чок иш-тыг кыштагылар амыл-агыла хой. Мал сугатар кудуктар амыл-агынын саа-бырларында чедиппес. Сары-Хол салбарда механизастаан 2 кудуктук моторлары үргени-биле амылгач чок артыкан.

агротехниктиг кемчелериниң четпес чоруттуганын-биле та-йылбырлааттар.

Совхоз күрүнөгө сүт садар планы чок-даа болза, амыл-агыла школа, тургалар хандар черлерин сүт-биле хандар онаштыр чедипчө чок бот-талдырып турары хураалга иле-рөөн.

Тудуг амылдың чедип-кин-биле кады четпестер база бар. Чаа туттугун кажааларын шымары багыт. Пилорам-аның амыл доктаамал өвөс. Чугай болгаш туулуб беле-ткер онашталар күчүстүмүз.

Көдө Советтин, амылдын комитетинин болгаш хой-ни-ти органи-зацияларын амыл-агыла партияг улутула сула. Масс-политиктиг амылдың четпезин, ону амыл үнени не-гедизиниң дүштүр тургусту-малын шыгың шүтүчүзөөс.

Совхозтун экономикажыне ханыла кирер, партий-жип-политиктиг болгаш органи-зациястыг амылдың бидик де-неге тургузар, коммунистер-иниң чептүг санал-онанын амыл-агыла боттандырып талазы-биле паркомдун чаа составы (секретары эш В. Бюрюб) то-дарай кемчелерин ап чору-дарын хураал демдегери.

М. ЧАМБАЛ-ООЛ.

Октябрьның

52

ЧЫЛ ОЮНГА

белектер

ХҮЛЭЭЛГЕДЕН АЖЫР

Улуг Октябрының 52 чыл оюнун байырлаа-ныч төлөпкит умуражыр даш чарыш республика-ның улуттук бидиктеринин амыл-ишчи-леринин ортууңга кал-барган. Эрткен төс ай-ларын түнелин үндү-рүп көргөш, чыл төнчү-зүңгө чедир чуну кылы-рын тодарайып, соци-алист хулааларын кол-лективтер дөң көрүп турар.

«Тыва даг-дугу» ком-бинаттын арылгал фаб-риказының амылчына-ры болгаш инженер-тех-никтиг амылчылары бо чылын пландан ажыр муң тона сортуг даг-дугун бээр деп чыл эге-зинде хулаалган турган. Чартык чыл эрткенде ол хулаалганы 1500 тона чедир өстүргөн. Чыл төн-чүзүңгө чедир 2 муң 100 тона сортуг даг-дугун чыл пландан ажыр бээр деп улам бедиктен хулаалганы алган. Ын-чангаш Ан-Довурактын 27 муң 600 тона сорту-г даг-дугун Төрзөн чурт алур.

ЧАА СТОЛОВАЯ

«Тыва НОБАЛТ» тудуг эргекчилиг №2 участогунун (начальни-ниги эш Первухин) туду-гумалары болгаш ше-верленкелери эки амыл-дан, чаа күш-аылыч-тылелгени чедип ап, кол корпусту бугу талазы-биле таарымчалыг дерит-тинген 86 олуттук сто-ловаяны амылгалга кириген.

Ол комбинаттын амылчынарына бол-гаш инженер-техник-тиг амылчыларына туду-гумаларын байыр-лап бидиктеринде төлө-пит белез.

УДАВАС ДООЗАР

★ КОМБИНАТТЫҢ автотала салбырын Улуг Октябрының 52 чыл оюнун байырлаа-ныч чедир доозар бедиктен хулаалганы мон-таж амылдарын чорудуп ту-рар бригаданың кижиги-гүннери алган. Бо хүн-нерде амыл-иш салбарда чедиктеринин чоруп, ба-йырлап бидиктеринин соци-алисттик чарыгы на-барган. Эш В. Дрогунук ууртканы бригада хүн нормазын ажыр күөс-дип, кылган амылдары-ның шынары эки болуп турарында чарыштын тиилкенин болуп турар. В. САГДЫ.

ТУУЙБУ КӨВҮДЭЭН

Кызылдың туулубу за-водушу Н. Исканова уурткан бригаданың үнү-кү амылгалда планын 104 хуу күөсүдү, даа-гадан ажыр 28 муң тууубун берген. Бригаданың кижиги-гүннери чедиктеринин улам быжыткан, байыр-лаага төлөпкит умура-жыры-биле чарышты калбарган. Оол муру-ку олутууда Л. Арыш-кина. Исканова чору-руп турар.

СЭНП-нин XXII съездин-ин болгаш Төң Бидикте-тин оон дарааындагы плену-манын шийтирилери күөс-дир, В. И. Ленинниң төрт-түнгөнүн бээр 100 чыл юбилейне төлөпкит умура-жыр даш калбарган соци-алист чарышка киришкен. Олар райондун «Торгалык» совхозу-нун амыл-ишчилери күө-нинишкенин демисежиң турар. Бо чылдың эрткен төс ай-ларында торгалыкчылар чамдык чедиктеринин чедип ал-ганын коммунистеринин чокта болган өтөт-соңгулалыг ху-раалыга айттыганын.

Мал амылдың хогачу-дегенде улут четпестер бар. Ол болза малчын кадрлар-биле амылдын багыт тургустуу-на, оларнын күш-ажылда бот-харымсалгазын кошкат-канында. Мыйыстыг бола мал естүреринин планы соолу чыгарда күчүстүмүз, ылаңгы 1968 чылда 86 хуу, бо чылын 80 хуу күчүстүмүз.

Совхоз бидиктеринин кол адыры мал амылдың хогачу-дегенде улут четпестер бар. Ол болза малчын кадрлар-биле амылдын багыт тургустуу-на, оларнын күш-ажылда бот-харымсалгазын кошкат-канында. Мыйыстыг бола мал естүреринин планы соолу чыгарда күчүстүмүз, ылаңгы 1968 чылда 86 хуу, бо чылын 80 хуу күчүстүмүз.

«Тиндеге» совхозтун мур-накчы комбайнери Егор Сер-геевич Оленников дүжүт ажаан амылчынының үе-инде хүн нормазын докта-мал ажыр күөсүдүп, мурна-кчы амылдан келген. Калма-ажаан амылчыны доозула-ган соонда ол ам үреин ары-лаар амылга кирген. Ол ары-лаашкын амылчыга база бе-дик бидиктеринин көрүзүп, эки амылдан турар. Мурна-кчы механизаторун ажаан амылчыны амылдарына бе-дик көрүзүлгери дашын ди-рекция ону совхозтун хүндү-лөк бидик-биле болгаш ор-тоткит белектер-биле тап-таву.

ЧУРУНТА: Е. С. Оленников амыл үеинде. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОСУ.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛДИ ЧУГААЛАШКАН

Чоокта чаа Тес-Хем рай-кусовонун хураалына кышка белеткелди чугаалашкын-диге амыл-агыларын тускай эр-темингилер, уаурутчулары чыгып келген. Аңаа район-дун амыл-агыларында кыш-тагаашкына белеткел амыл-дарынын чоруп турарынын дугайында көдөз амыл-агы-тыг эргекчилиги кол зоотехникти эш Б. Сайдынын илеткел-ли диннаан. Чамык малчынар-даа, амыл-агылар-даа кыш-тагаашкына белеткел амыл-дарын хүнүнүң чутула айт-мы деп биле, алаа белет-келди органи-зациястыг чорудуп турарын илеткелчи демдегел-ген. Ынчалза-даа нинти түнел-кандыг болганы? Бо талазы-биле илеткелчинин чугаалаан сан-түндүрүн ап көрөдүлөр. Райондун амыл-агыларында

нитизин-биле 239 кыштагы-бар. Райондун бүгү малын кыштан хур ажыраарына ам бо хүнүнде 5647 тона ситен белеткелтинген, азы херге-жигезинин чүтлө 22,4 хуузу болуп турар. Чудуктук мал не-минден 37212 тона ситен кер-ек турган болза, ам бары 5011 тона, амыл-агыларын чүтлө 13,4 хуузу.

Белеткелтинген мал чепи кыштагыларга чедир амыл амыл-агыларда кошмак органи-зациястаттынган бооп турар. Ыланга «Тес-Хем» совхозтун чамдык малчынарынын кыш-тагыларда ситен чедипти-миз. Чүтлө мал чепи кышта-ларда чедиптином өвөс, а хара-зы-даа чамык кыштагыр бе-зин кышка белеткелтином, 239 кыштагыларын 126-зынга

улут септелге негеттинип ту-рар. 1718 тона ситен, 3918 тона ситен чедиптином.

Амыл-агыларда 13 кула-бар. Ынчалза-даа ол ку-дуктарын кышкы үеде амыл-лап болурунун талазы-биле амылга, чүтлө 4 кудук бо хүн-нерде белек болуп турар. Ын-чангаш ам амыл-агыларын уурутчуларын, тускай эр-темингилерин кудуктарын белеткелдери негеттинип турар.

Малчынарынын чуртталга бажынарынын, кызыл-булун-дарынын болгаш чунар-бажы-нарынын септелген ам-даа амыл-агыларда чогурут негедизинге чедир чоруттумиз. «Чогурут» колхозта малчы-нар кыштар уурауру 43 ба-жын бар, ам бо хүнүнде чү-тлө 23 бажынын кышка белек

кылдыр септеп чыгылаан. 20 бажынын үрүмк септелген доозулаан. «Тес-Хем» совхоз-тун малчынары тукан 44 бажынарынын 33-ү септел-тинген, а 11 бажын кышка бе-лен өвөс. Моон ап көргө, амыл-агыларын уурутчу-лары, тускай эр-темингилери малчынарынын амыл-агы-ны илеткелчинин кизээгенин ам-даа кошмак улаандырып ту-рар-дыр.

Ынчангаш куускомуну ху-раалыга амыл-агыларда кыш-тагаашкына белеткел амыл-дары оожук чоруп турарын айттылаан, бо кампаанын органи-зациястыг доозарын амыл-агыларын уурутчуларынга дааскан.

М. КАЛЧАН.

Эки кижилер

КАЙЫЗЫ-ДАА КЕЖЭЭЛЕР

ИЙИ-ТАЛ бригаданың Иш-шанянын девисерин доозур урунган оваа-оваа кышкы-тас хүн херешине ал-ды-сарлаа өң-биле чамына-нып чыдар. ОБ-4 кижилерин ийи арылгалчы малчынары-га азыг-тулук амылдан хүн-дөөннери дараазында эөлөг-ниң кижилери солу тургай үе чүве. Ынчалза-даа амыл-дап турганынын иштинде ийи кижилер кыш-биле-даа солушай, ховар артыкан. Олар-нын амылдан таарымчан-на кижилер солуш шымдаан.

Оларнын биргаш тараа арылгал малчынарының ба-каркычызы Василий Хураган-дыр. Ол — колхозтук хоочун механизаторларының брээзи. Василий Чамыянович техник-чы быларнын талазы-биле шымыр-ла кижилер. Арылгал малчынарының кайы-бир-азыне улуг-даа, биче-даа үрелишкенин болу бергенин боду-дун он салаазы-биле домей билер болуп ону ша-даа чедирбей кыла шааттар. Васи-лий Хураганнын амыл-ишче чедиптинин оон техника талазы-биле билин доктаамал бедиктиг турарында. Ол эртен чылын ийги класттын тран-корми деп эргени чедип амы-ры-биле механизаторлар куру-гун дооскан.

Өскөсө Ийи-Тал бригаданын-да синаа эргекчилик азы до-ту-биле чугаалаарга, амыл-

агыг эргекчилик Балган Шактар-оол-дур. Ол бо амыл-агыла ам хүн чыл улаштыр амылдан турар. Оон кылап турар амыл хой болгаш ха-рымсалгалыг.

Оон мый, бир-төз амыл-агыг эргекчилик кижилер ху-ганда, кижилерге амылды бу-ваары болгаш органи-зация-чорук база херек. Бо талазы-биле Балган Шактар-оол мерте-ле жидик кижилерин брээзи. Оон амылдан колхозчула-ры акша-шалаң ап турар үеде наряд талазы-биле негедиз-хо-мулал кылганын кижилер чед-диннаан. Шактар-оол кыла-дыг амылдарын өртөк-үөзүн болгаш шынарын кон-чуг эки кылап билер.

Амылга үеринин хай-мышкынын үеи эртенги шактар дөңи билдинер. Ол үеде Шактар-оол бригадаларга азы-чөм уурун берип, негедиз-базага кылар-чаар материал-дарын машина-тракторларга хуваан берип турар.

Балган Шактар-оол бодунуң политбилин бедиктип алы-

рынга кончуг кыламыккай. Оон түндүгүнде 1967 чылдың чамында Ийи-Талда көдөз амылдарын кезээки ортук-машкозаның 11 класын чүтлө 4-5 демдегтерин доос-кан.

Олар ам бо уаада бүдүн хүн амылгалда-даа, боттары-ның моташ-шылаан бодавын кезээки эөлөгенин улауу-биле кады үреинин арылгалымаан. арылгалтынган үреинин салдарына дажылап уруда-ры-биле артып калганын бо. Оларнын күш-ажычы хүнү ам-даа дүңгенин 12 ташаа чедир уламычлар. Бо үеде Чамыянов тараа өөртөк ма-шиналарын шуугун кезири чокуштулаан. Ону Шактар-оол дөңилеп хүлөп алур. Ол ийи-нин даартагы амыл хүнү ба-за-даа өртөптинген 7 шактаа эгелеш, дүңгенин 12 ташаа чедир уламычлар.

К. СТАЛ-ООЛ.

Ажылынга мергежээн

САДЫГЖЫНЫҢ ажылы харымсалалыг болгаш хулаалыг. Чон-биле умуражып, чугаалажырынын дүлгүрүн эки би-дир, бодунуң мергежялинин мастерин сандыгылар Кы-зылда хой. Ындыг төлөпкит ишчилерин бирээзин Кызыл-да улут универсадыг магазинниң эр куластуу белек хенин садар салбырын сандыгызы Л. Б. Филиппованын хамал-рыштырын болур. Ол амыл сандыгы, ыңчалза-даа сандыг амылчыга ам 15 чыл чедир амылдан турар.

Л. Филиппова 1954 чылда Кызылда сандыг үчүлгөсүн дооскан, Тыва республикасынын төң бажалтериязынын ре-визия салбырына амылдан кирген. Аңаа амылдан тургас үеинде оон Тывада биргаш булуңу, документалдыг ревизия кылбай райпозу чоп даш частыгыр болос. Ол 1960 чылдан бээр Кызыл сандыга (ыңчалда горно турган) магазин-теринге амылдан тургаш, амылчыга мергежон.

Л. Филиппова амылгалышкан бот-өөрелде-биле Иркут-скин сандыг техникумунун 4-ку курсуунда өөренип турар. Люба коллективинде чорудуп турар хой-никти амылчыга илдепкелт кижил, магазинде профвакел коигтедип болгаш амылдан эргекче үнелинел органи-зациястык бот-лүтүң кижигурун болуп турар.

Любанын амылдан турар салбырында беш кижил бар. Сал-быры Тыва АССР-нин сандыгын болгаш иштинин чепе-нилге черинин алдарыг амылгалык Иргит Бодан эргек-чилик турар. Бо салбыр сандыгын депшилатп аргал-гыла амылдан келген.

Ол колдоткан В. И. Ленинниң төртүнгөнүн хүнүнде бээр 100 чыл болур оюнга уткутур алган социалисттик хулаал-ын чедипкиниг күөсүдүп турар. Уурметтен садар бараан сарылгалыг кыштал планын салбыр сандыгынын 23-тө күөсүткөш, 803 муң рублягын бараанын пландан ажыр саар-ган.

К. САТ.

Ийиги арын • 1969 ч. октябрь 30

Хайракан дааны адаан-дан хемия кижир көргө, чыге согу түктө көрүштө, Буура тайгазын кайтап олурага, сүргүлгөй! Казак шагдан боор ол тайга туруп, кижилерин салгында бар-ла дөстүмөс болдун демээ иш-каш кысчү, үе болгаш назын-кыч монгенин согон чыткан-дыт. Чоңуңу чалып назын-база-ла ол ишкан монго бол-гаш доктааш дивес. Буура баарын дургаар Улут-Хемин амык ишчилерин болд кел-геш, ол чуртумалды сактып ыңдыг чоргаларың-биле бо-дал келбес аргакан.

Республиканын улут район-тарынын бирөөнү мында чаг-тырган. Шырайн көргө, чы-рак туткан ишчи көргө, уран тоолдун согу, ырым-агалам ышкан, хоту түдүн-гүр амыктарын кайызы ол дээр! Кайда-ла аныктар бар болду, олар хоочундарын дуржулашта даянган, ик-тайдан туттуган, амык-ишке чорутуу-биле арте дүңжү, деңизип каа-даа чоруп ол-тур.

Тыянын хоочун колхозта-рынын бирөөнүн үдөнүнүн-дө төртүттөн «Күш-абыл-дың хоту» сохтозу бөлбөс кижин товар-ла боор. Ук амык-агынның топ сүт-бараан фер-мазы Ошүрлү Току чедир, Монгун-Тайгадан Бил-Хем че-дир суралгы. Мында дуржул-

галык саапчылар Багдан Ма-рия, Натип-оол Бичик, Санты Кен-кыс, Түдүш Макпал олар шүтүтү-ла Тыва АССР-нин алдарыг малчыны деп атты. Чоңуңу беким үнелелин алган ол хире мастерлерин ара-зынга калдык амык мастер-лер өспөс дээр.

Хүнарэктыг хураң шырай-дык амык херомеж кижин хо-лудуа койд туукап, ик-чылк басып, ишкетер араан-да шалыктын чүтүрү турар. Оң дүңжүг колдору, чыге ко-руңу кижиниң олазгай сорук-туун херетчип турар. Саа-чының адын Кара-кыс Сан-чай-оол дээр.

— Тос чыл мурунда саа-чылап келген уруг чүве— деп, оон хоочун өөрү чутаа-лап турар.— Олут-дым чок, аажок соңуруга кижин. Ын-дыг уруг чүвөгө өөрөмкөчө, оон эки саачыг үнелер-дир деп буаңур турган бис.

Комсомолу Кара-кыс уба-ларын идегелин шымаң-кан. Чорба хар чүтүзөн кыс турганын дуржулашты саа-чыны, бодуңу амыктын мастери калдыр азыл, хоочун-дарын көрүңүтү таалай-биле ажа дүңжү турар. Кара-кыс амыг үдөс ВЛКСМ Тыва об-комунуң кеңсигү, амык коммунис, амыкты чоңар депутаттарының Торгалыг кө-дө Совдизин депутатты.

— Бистин фермазының

ЫРЫ БОЛГАН ҮЕ

ажы-каж, алдар-чолу пледен-диг амыктарын холудуа— деп, Кара-кыс чутаалай-дыр.— Моон сонгаар-даа күжөнни-кинниг амыкдар, улут Ле-нинниң юбилейинге уткуштур чедикшилерин чедип алыр бис.

Бир эвес Кара-кыс партия бөлөдү түрүнүн дүжүдө каалап чорутуу болза, Яла-нов аттыг колхозтуң Харган сүт-бараан фермазының саа-чымы Валентина Борбак-Кара-кыс чыга-ла оон сес кар-лаа, кидин-ле хыл дриң ча-лым комсомолу. Иланынның аргам хайралыг өөрү-хем-дин сийлөөн демдекти хо-роондо калган. Буура бажы-ма харч үнөш шолбан деп эресте-лаа карактарын Ва-лентина Улут-Хемин комсо-молчуларын күш-агылач алдарыг улам немер турар. Ол кыс— ВЛКСМ-нин Улут-Хем райкомунуң кеңсигү.

— Бизикелен-ле мюң ажи-ламын соңурулар, ишек са-ган турар, малга сундуңу уруг чүве— деп, Валенти-ниниң мези Сержикиа Борбак-Кара-кыс олар— Оң дөрт харамдык саапчылап кирген уруг-ла болгай, ам дуржула-

штык берзе, улут-бооңуң ко-мандамыга барып, өөрөңү, шевелдин кымып тур, азулуг тукуушкунга чү-лаа болур чүве болгай.

Майна Абания командир-ниң бир чутаалып сактып кел-ген. Улут-бооңуң командан тулаңу турган. Дайынның күчү хей. Командир, хараа-лаачы, өскө-лаа дайынчылар сандан үнөш. Улут-боо алаа турган. Дайынның тапкы-лары, амырал чүве деп, бо-лашмаа, мырнай чектелер келген. Ол өйдө боо сөөктү-чүтүнүң чылаатын көп ту-рупкан, демги улут-боо-биле боолап үнгөн. Дайын атнаар-лаан.

Бо бүгүлү болаш, Абания хей мергежилди чедип алыр деп шилтирген ол, ычтан-гай өөрөңү-ле турган. Ажи-ламы чутаалайга, Абанияны кымып билер түвөс чок кыл-дыр сактыгынын турган. Ба-жыма болза чүт боор, сүт дүмүктүгү идиңи кедикеш, агаарлап бааптар, ол-ла. А парга өөрөңү-ле карын-даа, берге-даа.

Абания ам боо сөөктү-чүтүнүң эң чылаатын болу берген. Калдык чөргө чорбас дээр. Калдык ийин өрү-дэр. Оон кадырын кулу ба-лар. Ол бадып орда, сонда улут-бооңуң идиң чорутуу-ла. Бичи-ле кичээниң чок болуу болза, чүтүл берип бо-лур. А чамдыкта тапкыла-турган, удувай-даа өөрөңү-ге чорутар. Кезек болган-дыр.

— Бо чооганы көрүңер. Анаа туруп алыр бис. Дөс ол 111.8 дугаарыг дон кырынга тайгаарал чөртүгүзүп алыр. Ынаар дайынчыларын алаа дайынчы Абания чедирп ка-гыт.

— Күсөттиңер, эңим ко-мандир! Чорутулакан. Машинаны дааки димирең. Кож хазы чоога шөйлөт, бичи-ле се-ремчилер кошпаар болза, мыаар караш кыны берип бо-лур.

Совет Армияның хураа-дыне Тывада барган оолдөр Төрөн тургунга тынчы ба-раа болуу турар.

ЧУРУКТА: шеригиң II ке-зегин дайынчылар өөрөң-дө. Мурунку оорутта гвар-дейин алаа дайынчы Иван КОРЖУН.

Э. САРЛЕЦКИНИҢ ФОТО-У.

штык берзе, улут-бооңуң ко-мандамыга барып, өөрөңү, шевелдин кымып тур, азулуг тукуушкунга чү-лаа болур чүве болгай.

Майна Абания командир-ниң бир чутаалып сактып кел-ген. Улут-бооңуң командан тулаңу турган. Дайынның күчү хей. Командир, хараа-лаачы, өскө-лаа дайынчылар сандан үнөш. Улут-боо алаа турган. Дайынның тапкы-лары, амырал чүве деп, бо-лашмаа, мырнай чектелер келген. Ол өйдө боо сөөктү-чүтүнүң чылаатын көп ту-рупкан, демги улут-боо-биле боолап үнгөн. Дайын атнаар-лаан.

Бо бүгүлү болаш, Абания хей мергежилди чедип алыр деп шилтирген ол, ычтан-гай өөрөңү-ле турган. Ажи-ламы чутаалайга, Абанияны кымып билер түвөс чок кыл-дыр сактыгынын турган. Ба-жыма болза чүт боор, сүт дүмүктүгү идиңи кедикеш, агаарлап бааптар, ол-ла. А парга өөрөңү-ле карын-даа, берге-даа.

Абания ам боо сөөктү-чүтүнүң эң чылаатын болу берген. Калдык чөргө чорбас дээр. Калдык ийин өрү-дэр. Оон кадырын кулу ба-лар. Ол бадып орда, сонда улут-бооңуң идиң чорутуу-ла. Бичи-ле кичээниң чок болуу болза, чүтүл берип бо-лур. А чамдыкта тапкыла-турган, удувай-даа өөрөңү-ге чорутар. Кезек болган-дыр.

— Бо чооганы көрүңер. Анаа туруп алыр бис. Дөс ол 111.8 дугаарыг дон кырынга тайгаарал чөртүгүзүп алыр. Ынаар дайынчыларын алаа дайынчы Абания чедирп ка-гыт.

— Күсөттиңер, эңим ко-мандир! Чорутулакан. Машинаны дааки димирең. Кож хазы чоога шөйлөт, бичи-ле се-ремчилер кошпаар болза, мыаар караш кыны берип бо-лур.

Совет Армияның хураа-дыне Тывада барган оолдөр Төрөн тургунга тынчы ба-раа болуу турар.

ЧУРУКТА: шеригиң II ке-зегин дайынчылар өөрөң-дө. Мурунку оорутта гвар-дейин алаа дайынчы Иван КОРЖУН.

Э. САРЛЕЦКИНИҢ ФОТО-У.

штык берзе, улут-бооңуң ко-мандамыга барып, өөрөңү, шевелдин кымып тур, азулуг тукуушкунга чү-лаа болур чүве болгай.

Майна Абания командир-ниң бир чутаалып сактып кел-ген. Улут-бооңуң командан тулаңу турган. Дайынның күчү хей. Командир, хараа-лаачы, өскө-лаа дайынчылар сандан үнөш. Улут-боо алаа турган. Дайынның тапкы-лары, амырал чүве деп, бо-лашмаа, мырнай чектелер келген. Ол өйдө боо сөөктү-чүтүнүң чылаатын көп ту-рупкан, демги улут-боо-биле боолап үнгөн. Дайын атнаар-лаан.

Бо бүгүлү болаш, Абания хей мергежилди чедип алыр деп шилтирген ол, ычтан-гай өөрөңү-ле турган. Ажи-ламы чутаалайга, Абанияны кымып билер түвөс чок кыл-дыр сактыгынын турган. Ба-жыма болза чүт боор, сүт дүмүктүгү идиңи кедикеш, агаарлап бааптар, ол-ла. А парга өөрөңү-ле карын-даа, берге-даа.

Абания ам боо сөөктү-чүтүнүң эң чылаатын болу берген. Калдык чөргө чорбас дээр. Калдык ийин өрү-дэр. Оон кадырын кулу ба-лар. Ол бадып орда, сонда улут-бооңуң идиң чорутуу-ла. Бичи-ле кичээниң чок болуу болза, чүтүл берип бо-лур. А чамдыкта тапкыла-турган, удувай-даа өөрөңү-ге чорутар. Кезек болган-дыр.

— Бо чооганы көрүңер. Анаа туруп алыр бис. Дөс ол 111.8 дугаарыг дон кырынга тайгаарал чөртүгүзүп алыр. Ынаар дайынчыларын алаа дайынчы Абания чедирп ка-гыт.

— Күсөттиңер, эңим ко-мандир! Чорутулакан. Машинаны дааки димирең. Кож хазы чоога шөйлөт, бичи-ле се-ремчилер кошпаар болза, мыаар караш кыны берип бо-лур.

Совет Армияның хураа-дыне Тывада барган оолдөр Төрөн тургунга тынчы ба-раа болуу турар.

ЧУРУКТА: шеригиң II ке-зегин дайынчылар өөрөң-дө. Мурунку оорутта гвар-дейин алаа дайынчы Иван КОРЖУН.

Э. САРЛЕЦКИНИҢ ФОТО-У.

штык берзе, улут-бооңуң ко-мандамыга барып, өөрөңү, шевелдин кымып тур, азулуг тукуушкунга чү-лаа болур чүве болгай.

Майна Абания командир-ниң бир чутаалып сактып кел-ген. Улут-бооңуң командан тулаңу турган. Дайынның күчү хей. Командир, хараа-лаачы, өскө-лаа дайынчылар сандан үнөш. Улут-боо алаа турган. Дайынның тапкы-лары, амырал чүве деп, бо-лашмаа, мырнай чектелер келген. Ол өйдө боо сөөктү-чүтүнүң чылаатын көп ту-рупкан, демги улут-боо-биле боолап үнгөн. Дайын атнаар-лаан.

Бо бүгүлү болаш, Абания хей мергежилди чедип алыр деп шилтирген ол, ычтан-гай өөрөңү-ле турган. Ажи-ламы чутаалайга, Абанияны кымып билер түвөс чок кыл-дыр сактыгынын турган. Ба-жыма болза чүт боор, сүт дүмүктүгү идиңи кедикеш, агаарлап бааптар, ол-ла. А парга өөрөңү-ле карын-даа, берге-даа.

Абания ам боо сөөктү-чүтүнүң эң чылаатын болу берген. Калдык чөргө чорбас дээр. Калдык ийин өрү-дэр. Оон кадырын кулу ба-лар. Ол бадып орда, сонда улут-бооңуң идиң чорутуу-ла. Бичи-ле кичээниң чок болуу болза, чүтүл берип бо-лур. А чамдыкта тапкыла-турган, удувай-даа өөрөңү-ге чорутар. Кезек болган-дыр.

— Бо чооганы көрүңер. Анаа туруп алыр бис. Дөс ол 111.8 дугаарыг дон кырынга тайгаарал чөртүгүзүп алыр. Ынаар дайынчыларын алаа дайынчы Абания чедирп ка-гыт.

— Күсөттиңер, эңим ко-мандир! Чорутулакан. Машинаны дааки димирең. Кож хазы чоога шөйлөт, бичи-ле се-ремчилер кошпаар болза, мыаар караш кыны берип бо-лур.

Совет Армияның хураа-дыне Тывада барган оолдөр Төрөн тургунга тынчы ба-раа болуу турар.

ЧУРУКТА: шеригиң II ке-зегин дайынчылар өөрөң-дө. Мурунку оорутта гвар-дейин алаа дайынчы Иван КОРЖУН.

Э. САРЛЕЦКИНИҢ ФОТО-У.

штык берзе, улут-бооңуң ко-мандамыга барып, өөрөңү, шевелдин кымып тур, азулуг тукуушкунга чү-лаа болур чүве болгай.

Майна Абания командир-ниң бир чутаалып сактып кел-ген. Улут-бооңуң командан тулаңу турган. Дайынның күчү хей. Командир, хараа-лаачы, өскө-лаа дайынчылар сандан үнөш. Улут-боо алаа турган. Дайынның тапкы-лары, амырал чүве деп, бо-лашмаа, мырнай чектелер келген. Ол өйдө боо сөөктү-чүтүнүң чылаатын көп ту-рупкан, демги улут-боо-биле боолап үнгөн. Дайын атнаар-лаан.

Бо бүгүлү болаш, Абания хей мергежилди чедип алыр деп шилтирген ол, ычтан-гай өөрөңү-ле турган. Ажи-ламы чутаалайга, Абанияны кымып билер түвөс чок кыл-дыр сактыгынын турган. Ба-жыма болза чүт боор, сүт дүмүктүгү идиңи кедикеш, агаарлап бааптар, ол-ла. А парга өөрөңү-ле карын-даа, берге-даа.

Абания ам боо сөөктү-чүтүнүң эң чылаатын болу берген. Калдык чөргө чорбас дээр. Калдык ийин өрү-дэр. Оон кадырын кулу ба-лар. Ол бадып орда, сонда улут-бооңуң идиң чорутуу-ла. Бичи-ле кичээниң чок болуу болза, чүтүл берип бо-лур. А чамдыкта тапкыла-турган, удувай-даа өөрөңү-ге чорутар. Кезек болган-дыр.

— Бо чооганы көрүңер. Анаа туруп алыр бис. Дөс ол 111.8 дугаарыг дон кырынга тайгаарал чөртүгүзүп алыр. Ынаар дайынчыларын алаа дайынчы Абания чедирп ка-гыт.

— Күсөттиңер, эңим ко-мандир! Чорутулакан. Машинаны дааки димирең. Кож хазы чоога шөйлөт, бичи-ле се-ремчилер кошпаар болза, мыаар караш кыны берип бо-лур.

Совет Армияның хураа-дыне Тывада барган оолдөр Төрөн тургунга тынчы ба-раа болуу турар.

ЧУРУКТА: шеригиң II ке-зегин дайынчылар өөрөң-дө. Мурунку оорутта гвар-дейин алаа дайынчы Иван КОРЖУН.

Э. САРЛЕЦКИНИҢ ФОТО-У.

ГВАРДЕЙЖИ СОЛДАТ

— Солдаттар каарманының чамыда терек шытар тараан-сат. Чамдык мындагы кижилер атактын бичиң калбап мындагы бижиктиң, аска-лап каа. Бирөөнү көрдүң: «Гвардейжи алаа дайынчы Николай Абания».

— Бо теректерин солдаттар тарып олутуулаан чүве. Киж бирүвү бодуңуң дугайыңа тураскал арттырар каарын күзөп болдуң ийин—деп, шериг неэонун политкандидат-тын чылаатын менде чутаа-лай-дыр.

Кезек болганда, шеригиң бир кезегин чөдө берди. — Шериге ол алаап кыл-дып турар кижин дугайыңа бижик болуулаа, чүт деп бо-дур силер?— деп, артилле-рия батареянын командир-няден айттың.

Командир боданып олур. Оон:

— Кымын силерге саналдаар чор? Бисте тергилер хей болдуң ийин. Комсомолу Аб-ания деп оол бар чүве ийин. «Абания. Ол атм дыннаа, берген-ла ишкан мен. Ийет, алаа тарып каап мында азын алаа турбаймы, шыаң!» Мынаар бодол келгеш, чутаа-лажык нелирмең, харын ол болду.

Каарма ижикте турары-

мыска, бажыңар мында оруткан артиллеристер дугайында бир чылаатын келген. — Абания ийин элел чор, дыннаарам, кайы харе-дир. Өөрөңү-ле-лаа тергилер, ыр-лаары бааа аажок кылаа боор. Ийет, бодуңуң чутаалай бол, хейл ол силерге чутаалап боор—деп, командир чутаа-лай-дыр.

Ленинниң өрөдө Абанияны чүруун азып каап турганын көрдү. Совет Армиянын тер-гилер, шериге келген үдө-ниң дуртуулаа азын кал тускай мергежилди чедип а-лаа деп, чүруңуң адаанда кыскаа-биле бижээ. Оон бо-дунга ужуражы бергеш, айты-ра бөрүмгө:

— Мен хей тускай эртем-лү кижин кылдыр бодай бер-бөөң—деп, ол чутаалай-дыр. — А терек апараа, эштеримин харын солуп болуу-ла кижин мен, ийет, ону дыка орада-жып турган, чедип алганым шын.

Шериге кеңириниң му-рунда Барыш-Хемчик райо-на, Кызыл-Мажалы сууга чурттан турган. Сес класс дооскап. «Сельхозтехника» салбырыга сабаралып тур-ган. Азын чок апарган, ич-чагап ө-бүлөдө улуун амы-раар ужурга ол таварышкан. Ам шериге келген бо.

АДА-ИЕЛЕРГЕ

СҮМЕ

Чаа өөрөңүгө чымы эге-лөдөн боор барык ийи ай болган. Школага эң-не баш-тай келген бичиң кижилер «школачы мен» деп чорга-рал-биле чутаалайды. Ада-иелер силер баа-ла урууңаа азы олутуулаа кааарыңа-нарын бир азы болдулар апаар силер. Моон мурунда улуттарыңар өсө дыннаа, эштер-биле найыралдык бо-лурга, алаа сепкилер өөрүтү турган. Сагыш салып чүтүлөр ил көүрдүң. Ажы-тауштерин өөрөңү-леңизге чок кичээниң ийи улуттарын силер. Баштай-гы кичээлдерге кылаар ха-рылап тур ирги, оонаазын кымып чегитиги турар деп дөстө-дөс айттырлар силерин дүвөрдөр.

Өөрөңүгө чүтүл чок болза, эки түнөп чедип алы-ры берге. Эки өөрөңүң дөр-тө-лө боюнда кааарыңаа оонаазын көчүтүң эки күсө-лөдү болуу ол бааа дөмө-лө күш-ажи-дир. Бичиң өөрөңүгө оңу саңгылар, өөрөңүгө чүтүл. Өөрөңүгө харын саагыңаа эге бажыңа-лаа тура кижилерди артын эвес.

Уругтарың өөрөңүгө дөстө ада-иениң харыскаазы

кааада беким болуу ужуруг. Уругтарыңың көчүтүң эки өөрөңүгө, чүрумүг, кижинг мөзү-шыйрамыг чоруу анаа бир айтырар эвес, күр-нө ужуру-дуулыг терек деп бизе чогуру.

Чаа-лаа өөрөңүгө харген бажыг классчы бичиң кижилерге баштайгы демектер-ниң салдары улут, беш демек дөргө эки, ийи демек—багай дөргө олар угаал бизе бер-гилээ. Ичканан олар чүтө бешти алыртып чүтүлүр. Эске демек алырар күвөсө. Ичканда-лаа бодуңуң кыл-рааштарын ажиң көргө, көчү-түгү улут үштерин, дөргөн, харын-даа чамдыкта багай де-мекте салып калың эскерер. Кыдыраакын тагаш, бажы-кымыга келгеш, чамдыкта ы-лаа-даа. Оола-ла дөртүгү а-лаа болуула деп хомаула.

Эске бир таварыма. Мына ол хун дыла-ла өөрүшкүгү келген. Эжикти чаа ажиңды тура-ла: «Беш демек алдым!» деп алдырган. Хемна бевин ужубай, кидыраакын эки-көпгө, кыргың-аазыңа көр-

түскөн. Бичиң шылаачынын өөрөңүгө ажиңың эң баш-тайгы көсүкү түнөп—демек ол болуу. Оон бодунга бо-лаш өөрөңүңүң чок кижилеринг чедикшиңиң бол-гаш чөптөс чорутуң хөмө-лөң көргүр чүтү демек бо-лур берген. Бичиңниң демек-тиң болу, анаа кааарыңа, чүтүң-даа мурунда, силер-ниң кааарыңаа улут иж-килдиңге ужуру-укамың күш болуу дөргөн утпаар, эргим ада-иелер.

Бажылап ажиңдап келген чылдарында хей-ле ада-иелер-ниң көрүп, оларын бүтү та-лаа билер апарган мен. Уруу азы олгу үш демек аларга анаа хараада эштер турарын кижин эскерер. Уруг боду бааа анаа сагыш човал, сепкил алырар болгай. «Ам баа-ла үш, чөдө кыска, калчар ба-рган кижин боор сен!» деп хо-радап эгээр. Ажыңга херек чок. Оон орнуга бичиң өөрөңүңүң кижилеринг ажиң көрүңер. Ол бичиң дүгү-гүңдөн дөргө бижон-даа ча-даас. Хемга-ла бааа, дөргө бижонун көөр, айтыр ужу-

луг, силер. Силеринг дөстө-чөдө, чымыг сөзүңер уругуң сорук киярер болгай.

Бүтү-ле чүве силеринг са-гыжыңар деп дөс дөс болуу берге. Амдымында оңу эки кымып шыдавың турары ча-даас. Соода ол бодуңуң а-лаа бодуңуң, эки кымып-даа болуу. Чамдык тавары-лаа дөрт демек алары дөстө негедени салып бааа болуу. Бодуңуң эки билер чүвөсүн хымыкта чөтү-биле чедип кыл-балы бөргөн таварымада, өөрөңүңгө негедени шымыг тургууруң чөдө чүтүл. Шак мындагы таварымада хамы-кың кижиниң чөдөңү элди, моон сонгаар эки өөрөңүңгө дулаарымың ол болуу.

Бичиң өөрөңүңгө демек-тиң ужуру-укамың хамдыр бо-дал билбес болуулар. Сөргө-чөдө-лаа кымып бижирге, бир-нэ-ле чедип көрөйң барган болуу. Ичканан үш демек-ти бөшп аштар апарган. Оол боду хараада, муңаар-даа. Азын баа олутуа азулуг ду-га көрүспөң. «Багай бижон болганда, ийи демек ал-

гай-дыр сен, бөсүн эки биж-иңге, бешти алыр сен деп чутаалаа. Чогуң чүтү чедип көрөйң турарын айткан, дуа-лаар орнуга анаа-ла курут сөстөр-биле калды-даа дуа чедип шыдаас бис. Сөргө-чөдө хамдык чорутуу улам хамылап, бажыңыңың дугайында мында деп чутаалай-ла: «Чөдө-лаа кымырама Марья Ивановна менп тоовас-тар!»

Оолдун ижиң «демек шын сардыңа-дыр» деп чөдө-лаа чутаалайга, Сөргө-чөдө алаа шыдамыс. Ичканан бажы-ным оолдун негедени херек-тиң ужуруу бичиң, Сөргө-чөдө үр-зе ажиңдып келген соода ам эгиттиң.

Эске өс-бүлөгө мындагы тава-гга мында деп хомаула: «Мен кымырама-даа, бажың мен-беш демек салбас-тың. Ич-чаа оолдун неаң кончүт шы-кылаң. Оолдун бажыңын хылап көргөң, чөптөстөрүн шүтүтүң айткан. Чүтү эки бижир болза, кончүт эки демек ал болуу сен деп шымыткан. Оон бөр-лө Во-лода кымып турар оонаады-ның шынарыңа сагыш са-

лыр, эки күсөдир дөст чү-күр апарган.

Бажыг классчы бичиң кижилер демек ужуң чөптү эвес чүтүдөргө таварың бөргөн кижин эскер.